

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

ИЗКАЧИХМЕ се по дървена стълба на чардачето. Леля изпревари напредъ и се мушна въ стаичката срещу стълбата. Запаля старомодна газена лампа. Разшета се да оправи леглото. Нареди възглавницитѣ, надипли аленъ губер. Показа се на прага и ме повика:

— Може да не ти е удобно. Ти си наша, нѣма да ни забелязвашъ. Въ София си свикнала на по-добро. Ние тукъ още караме по старому.

Приблужи. Обви главата ми съ ржце. Допрѣ буза до лицето ми. Очаквахъ да ме цѣлуне за лека нощъ, ала не стори това. Залюлѣ ме съ странно, глухо мѣнкане и, като изцеди сълза на челото ми, притръшна вратата.

Съблѣкохъ се бързо. Бутнахъ прозореца и скръстнахъ крака на леглото. Очитѣ ми потѣнаха въ бездната на нощта. Слаби свѣтлини отъ лампата капѣха по цѣвналата праскова до зида. Долу, край пѣтя, шумѣше водата отъ чучура. Хлопка отъ добитѣкъ отрони плахъ звѣнъ и се удави въ мрачината.

Чувствувахъ се изморена, а не ми се спѣше. Бѣше ми чуждъ въздуха, чужда ми бѣше наредбата на стаята, миришеше ми на затворено. И тоя шепотъ на думи, съ който ми говорѣха близкитѣ . . . Мжката да говорятъ на роденъ езикъ, срѣдъ свои хора, въ чужда страна. Едва сега си уяснихъ потѣмнитѣ лица, бързитѣ и подвижни погледи, трепетнитѣ движения и ранното прибиране вжщи. Мислитѣ ми заиграха съ впечатления отъ двудневния пѣтъ, ловѣха бримкитѣ на скжсаната граница между България и тая робска страна.

Стори ми се, че стълбитѣ искърцаха. Извърнахъ се. Впихъ трескавъ погледъ къмъ вратата. Отпустнахъ крака, запристъпяхъ на прѣсти и безшумно обвърнахъ ключа. Духнахъ лампата. Стана тъмно и тихо. Не дишахъ. Чувахъ какъ отсѣчено и буйно тупка сърдцето ми. Не се излѣгахъ. Съ мѣки стѣпки нѣкой спрѣ до вратата на стаята. Бравата се натисна и дръжката ѝ заскриптѣ.

— Како Ветке, спишъ ли?

— Кой е тамъ? — едва попитахъ.

— Азъ съмъ, Панчо.

Загърнахъ нощницата си, запалихъ лампата и отворихъ на детето. То бѣше босичко, набързо навлѣчено — личеше, че се е измѣкнало изподъ юргана. Разбрахъ, че има да ми каже нѣщо и не го запитахъ защо е дошелъ по това време. Панчо седна на леглото до масичката, на която бѣше сложена лампата и притискаше съ ржка единия край на дрехата си. Бѣше около дванадесетъ годишенъ, съ широко открито лице, малко голѣма уста съ дебели устни и кжси черни коси. Очитѣ му, живи и тъмни, грѣха при слабата свѣтлина. Ржце, не за възрастта му, голѣми, бѣха червени отъ грубата работа. Надарено момче, Панчо едва завърши четвърто отдѣление. Не иска да учи и стана бакалче при кръстника си.

— Искашъ ли да дойдешъ въ София, Панчо? — подхванахъ за да скжсамъ мжчителното мълчание.

Панчо вдигна глава. Впери очи въ менъ и загледа съ погледъ, въ който не разбрахъ какво таи.

— Ха? Кажи де?

— И да искамъ, не мога, — смѣлви той.

— Че защо?

— Ти сама знаешъ. Какво азъ да ти казвамъ. Искамъ друго да те питамъ. Нѣма ли книги за деца въ България? . . . Учебници на български езикъ?

— Има много и хубави книжки. Такива, съ

цвѣтни корици, извѣтре изписани отъ художници, съ чудни приказки, стихове и пѣсни. А какъ може да нѣма учебници. Нали всички деца учатъ на учебници.

— Защо не ми донесе една такава книжка? Защо не ми донесе единъ учебникъ по география, по история, — учебникъ съ български букви, на български езикъ? . . .

— Не се сѣтихъ. Забравихъ. Ще ти изпратя.

— Лъжешъ! — и удари съ ржка по масата.

Изподъ дрехата му изпадна нѣщо, прошумѣ на пода. Така бързо и несржчно скочи да го вземе, че бутна лампата. Успѣхъ да я задържа, но угасна.

— Какво щѣше да направишъ?

— Нищо, — отвърна като че осмѣленъ отъ тъмнината.

— Що е това подъ дрехата ти? Криешъ нѣщо. Не искашъ да учишъ, а се занимавашъ съ кой знае какви работи. Знаешъ ли колко е мжчно на баща ти, на майка ти, дето не се учишъ?

— Не искамъ да уча, не искамъ, — не издържа Панчо, и гласътъ му се задави.

Стана ми болно за детето. Спомнихъ въ какъвъ часъ бѣ дошло при мене. Притеглихъ го и го цѣлунахъ.

— Како Ветке, — подхвана Панчо все съ другъ гласъ. — Знаешъ ли защо не искамъ да отивамъ на училище? Защото ни учатъ на чуждъ езикъ, не ни даватъ да се казваме българи. Пѣкъ азъ съмъ българче. И баща ми е българинъ, и майка ми е българка, и твоятъ баща е убитъ тукъ въ войната. Учителитѣ слагатъ слаби бележки на най-добритѣ ученици, защото нѣмаме произношение. Какъ да кривя устата си да имъ говоря езика . . . Ама и тѣ толкова виждатъ.

— Кой?

— Учителитѣ. Смѣнятъ ги презъ година. Ние не научаваме тѣхния езикъ, говоримъ си нашия въ междучасията и вжщи, а тѣхнитѣ деца научаватъ български отъ насъ. И затова ги премѣстватъ. Пращатъ други. По-строги и по-лоши. Следятъ ни въ училищния дворъ, въ игритѣ. Идватъ по домоветѣ да заплашватъ и глобяватъ родителитѣ ни. Разбра ли сега защо не съмъ училъ? Кажи това на тате и да не му е криво.

— Ще му кажа, Панчо, всичко ще му кажа.

— И друго искамъ да ти кажа. Много те моля, изпрати ми по нѣкого една българска история. Ама не по пощата. Ще ми я взематъ. Тукъ въ Македония не пущатъ български книги.

— Ще ти изпратя, непременно ще изпратя.

— Закълни се!

— Разбира се, — увѣрявахъ го.

— Ще чакамъ. Така да знаешъ. Това дето го криешъ, не е нищо лошо, ето!

Панчо измѣкна дрипава книга и я мушна въ ржцетѣ ми?

— Каква е тая книга?

— Стара българска история. Крия си я въ дюкяна между рафтоветѣ. Когато нѣма хора, сѣдамъ въ стаичката на човалитѣ и я препрочитамъ. Зная я наизустъ. Отъ кора до кора. Отъ ханъ Исперихъ до царъ Бориса.

Навѣнъ се обадиха пѣтли. Вѣтъръ прошумѣ въ прасковата и блѣсна прозореца. Панчо скри книгата подъ леглото. Спокоенъ, че е на сигурно мѣсто, тихо и безшумно, както бѣше дошелъ, се измѣкна отъ стаята.

Стефанъ Мокревъ